

מהראשונה?

פנימית]. (230)

רבי חייא תני כוותיה דרב. וכולהו תנאי
וכל הברייתות תנו כוותיה דשמואל.

ומסקינן: וחלכתא כוותיה דשמואל, שלפי
בית הלל צריך לבדוק את שתי השורות
החיצוניות מן השכבה העליונה.

מתניתין:

א-ט

כאשר הבודק את חמץ מסיים לבדוק חדר
אחד, ובא לבדוק את החדר השני, אין
חוששין שמא בינתיים גיררה חולדה חמץ
מבית [חדר] שאינו בדוק לבית הבודק כבר.

וכן אין חוששין שמא גיררה חולדה ממקום
למקום, מזוית זו לזוית זו באותו חדר, תוך
כדי הבדיקה, ואז יצטרך לשים שומרים
במקומות הבודקים, שישגיחו שלא תבא
חולדה לשם, עד שיגמור לבדוק את כל
הבית. (231)

ומשנינן: "עליונות" לאו דוקא הוא. אלא בא
למעוטי את יתר השורות שלמטה משני
שורות העליונות, שהן תנאי דתתייתא
[תחתונות ביחס לשורה השניה שאף היא
תחתונה]. (229)

ושמואל אמר "עליונה ושלפנים הימנה".

מאי טעמא לא אמר כרב ששתי השורות הן
חיצונות?

כי דייק בדברי בית הלל "העליונות". ואילו
לדברי רב, השורה השניה כבר אינה עליונה.

ומקשינן: והא "חיצונה" קתני נמי בדברי
בית הלל. ולשמואל, השניה כבר אינה
חיצונה?

ומשנינן: "חיצונה" לאו דוקא, אלא בא
למעט את יתר השורות שלפני משתי
השורות החיצונות, שהן גוייאתא דגוייאתא
פנימיות ביחס לשורה השורה שאף היא

229. וסובר רב שיש לדייק יותר בדברי בית הלל
"החיצונות", מאחר שהם נאמרו ראשונה
[תוספות].

230. וסובר שמואל שיש לדייק יותר את "שהן
העליונות", כיון שהם באים לפרש מה הן
"החיצונות" [תוספות].

231. הקשו התוס': הרי כבר ידענו זאת
מהמשנה הקודמת שאמרה "כל מקום שאין
מכניסין בו חמץ אין צריך בדיקה", ואין חוששין
שלא גיררה חולדה ממקום שמכניסין בו חמץ
למקום שאין מכניסין בו חמץ?
ותירצו, שמשם אין ראייה, כי אפשר שמדובר

במקום שאין מצויין שם חולדות. לכן באה
המשנה כאן להשיענו שאפילו במקום שמצויה
חולדה, אין חוששין שמא גיררה ממקום למקום.
תוס' ד"ה אין.

יש ראשונים שמתרצים, שבמקום שאין
מכניסין בו חמץ, גם חולדה אינה מצוייה, כיוון
שאין שם מה לאכול. ולכן אין חוששין שם
לגרירת חולדה. מה שאין כן במקום שמכניסין
בו חמץ כל השנה, אלא שעתה בדקוהו מחמץ,
יתכן שחוששין לגרירת חולדה, כיון שהיא
מצוייה שם תמיד. תוס' הרא"ש ועוד ראשונים.
והרמב"ם בהלכות חמץ [ב ז] מפרש
שמשתנו היא אכן המשך למשנה הקודמת
שמקום שאין מכניסין בו חמץ אין צריך בדיקה,

ואפילו אם כל בני העיר בדקו כבר את החמץ, עדיין יש לחשוש, שמא תגרור החולדה מעיר אחרת, שעדיין אינה בדוקה, לעיר זו, ואם כן, אין לדבר סוף. שהרי אי אפשר שכל ישראל יבדקו את החמץ בבת אחת. ובהכרח, אין חוששין לכך. (233) (234)

דאם נחשוש כן, לא יועילו השומרים הללו, שהרי יש גם לחשוש שמא לאחר שיגמור לבדוק את כל הבית, תגרור חולדה חמץ מחצר של השכן שעדיין לא בדק לחצר שלו, הבדוקה כבר. (232)

[מהר"ם חלאווה אכן מביא זאת כראיה נוספת שאין לדבר סוף].
וכתב, שלפי רש"י בראש המסכת שעיקר הבדיקה כדי שלא יעבור בכל יראה. לא קשה, כיון שעל חמצו של גוי אינו עובר עליו בכל יראה. [והוסיף שלפי זה צריך לומר שרק של חמץ של גוי אין עוברין עליו, אך חמץ של ישראל זה, עובר עליו ישראל אחר אף שאינו שלו, כיון שהוא בביתו. שאם לא כן יקשה על עצם המשנה, מה הראיה מחצר לחצר ומעיר לעיר שהחמץ אינו שלו ואינו עובר עליו בכל יראה, לכן אין חוששין שם לגרירת חולדה. מה שאין באותו בית עצמו אפשר שצריך לחשוש לחולדה]. אך לפי התוספות שם שהבדיקה היא כדי שלא יבא לאכלו. אם כן אף מחמץ של גוי צריך לבדוק. ומדוע היה צריך הירושלמי לומר שאין יכולין כל ישראל לבדוק חמצם כאחת?

234. כתב הקובץ שיעורים: אפשר לפרש שהוא טעם, שלכן אין חוששין, כי אם נחשוש לכך לא יהא לדבר סוף, ולכן לא חייבוהו חכמים, וכדוגמת אין גוזרין גזירה על הציבור אלא אם הוא יכול לעמוד בה. ואפשר לפרש שהוא הוכחה, שאין צריך לחשוש לכך מדינא, שאם לא כן נצטרך לחשוש גם מעיר לעיר, וזה ודאי לא יכול להיות אפילו מצד הדין. וראיה אם כן שאין לחשוש לזה.

השפת אמת מפרש שמן התורה די בביטול בלבד אלא שחכמים החמירו לבדוק שמא יבא לאכלו. או כטעם הר"ן שמא לא ביטל בלב

ואין חוששין שמא גיררה חולדה ממקום שמכניסין בו חמץ למקום שאין מכניסין בו חמץ.

וכתב הכסף משנה, שלדינא אמנם אין נפקא מינה בין פירוש רש"י לפירוש הרמב"ם. כי לפי שניהם אין חוששין לגרירת חולדה לא מבית שאינו בדוק לבית בדוק, ולא ממקום שמכניסין בו חמץ למקום שאין מכניסין בו חמץ. אך לשון המשנה מיושב יותר לפי רש"י. שהיא מביאה הכרח לכך שאין חוששין שמא גיררה חולדה מבית שאינו בדוק לבית הבדוק, שאם כן נחשוש גם מחצר שאינה בדוקה לחצר בדוקה ומעיר שאינה בדוקה לעיר בדוקה ואין לדבר סוף. אבל לפי הרמב"ם, מה הראיה מזה שאין חוששין לזמן מועט, שתגרור חולדה תוך כדי הבדיקה ממקום למקום, שאף לא נחשוש, שמא במשך השנה גיררה חולדה חמץ ממקום שמכניסין בו חמץ למקום שאין מכניסין בו חמץ?

232. רש"י מוסיף שאין הכונה לחצר ממש, אלא כל בתי החצר נקראים חצר.
ומבאר הרש"ש כונת רש"י, שלא יקשה, הרי חצר אינה צריכה בדיקה כלל, כמבואר לעיל [ח א].

233. כך מבואר בירושלמי, שהראיה היא מכך שאין יכולין ישראל לבדוק חמצם בבת אחת. והקשה הפני יהושע, שאף אם יבדקו כולם בבת אחת עדיין יש לחשוש שלאחר הבדיקה תגרור חולדה מבתי הגויים?

גמרא:

ושואלת הגמרא: ואמאי?

נימא, אכלתיה! מדוע לא נאמר שודאי כבר אכלה החולדה את החמץ, ואין צורך לבדוק שוב! (235)

מי לא תנן במסכת אהלות: **מדורות העכו"ם** [דירות הגויים] **טמאים**, מפני שהם קוברים את נפליהם בבתיהם. ומת מטמא באהל. (236)

מדייקת הגמרא מלשון המשנה "שמא גיררה חולדה": **טעמא**, כל הטעם שאין חוששין, הוא רק משום **דלא חזינא דשקל**, שלא ראינו את החולדה שהביאה לכאן חמץ. **הא חזינא דשקל**, אילו ראינו שהחולדה הביאה חמץ למקום שכבר בדוק, **חיישינן**, יש לנו לחשוש שמא עדיין הוא נשאר כאן, **ובעי בדיקה**, ויצטרכו לחזור ולבדוק.

ספק רגיל לפוטרו מבדיקה. ואף שבדיקת חמץ מדרבנן, מכל מקום אין אומרים ספיקא דרבנן לקולא כאשר הספק בא להוציא מידי ודאי, וכאן החמץ הוא ודאי, ואכילת החולדה אינה אלא ספק.

אלא הקושיא היא הואיל והוא דבר המוחזק לנו שדרך החולדה לאכול מה שבפיה, הרי שיש לסמוך על חזקה כגון זו אפילו להוציא מן הודאי.

ועל זה מביא המקשה ראייה ממדורות העכו"ם, שהוא סבר שודאי הוא שקברו שם נפלים, הואיל ודרו שם גויים ימים רבים. ואף על פי כן יכול הספק של אכילת החולדה להוציא מידי ודאי, משום שדרך החולדה לאכול את בשר הנפל.

ועוד כתב, שלכאורה לפי דעת המקשה, למה תיקנו כלל בדיקת חמץ, הרי אפשר שחולדה אכלה את כל החמץ שבבית, כמו במדורות העכו"ם שכל מקום שחולדה יכולה להלך שם אין צריך בדיקה?

אלא שבבית שאדם משתמש בו אינו בגדר מקום שחולדה מהלכת שם, מפני שאימת האנשים הדירים בבית עליה. ועוד, ששומרים את האוכל מפני העכברים. ולכן צריך בדיקה. אבל במקום שמצויים שם חולדות ועכברים סובר המקשה שאינו צריך בדיקה, וכמו שמצינו שחצר

שלם. ואומרת המשנה שלא חששו חכמים לגירת חולדה ולא גזרו בזה להצריך בדיקה [שיבדקו כמה אנשים ביחד את הבית]. משום שראו חז"ל שבזה לא יועילו בתקנתם, שהרי עדיין ישאר החשש מעיר לעיר ואין לדבר סוף, לכן לא תיקנו על זה כלום, אלא העמידו על דין התורה שאין צריך כלל בדיקה.

235. כל המשנה נתבארה על פי המאירי.

המהרש"א מבאר על פי התוספות לקמן, שבאותו בית יכולים לבדוק כל בני הבית בבת אחת זה בזוית זו וזה בזוית זו. אבל בבית אחר וכל שכן בעיר אחרת אי אפשר שכולם יבדקו בבת אחת.

236. ביאור הסוגיא על פי רבינו דוד:

אין לפרש שדעת המקשה שבגלל ספק אחד בלבד נפטרנו מבדיקה, משום שבדיקת חמץ רק מדרבנן, וספיקא דרבנן לקולא. שאם כן לא היה צריך להביא ראייה ממדורות העכו"ם, שהרי בכל מקום אנו אומרים שספיקא דרבנן לקולא, ואין צריך ראייה על זה?

ועוד, שבמדורות העכו"ם ודאי שלא די בספק רגיל כדי לטהרו, שהרי ספק טומאה ברשות היחיד ספיקו טמא?

אלא ודאי שגם המקשה סבר שכאן לא יועיל

ואף על פי שאין לו אשה לגוי, בכל זאת המדור טמא, מפני שהוא חשוד על הזנות.

וכל מקום שהולדה וחזיר יכולין לחלוך בו,

וכמה ישהה הגוי במדור, ויהא המדור צריך בדיקה אם אין שם קבר, לאחר שיצא הגוי ממנו, והישראל ירצה ליכנס לגור שם? ארבעים יום, כשיעור הזמן שאשה יכולה להתעבר ולהפיל נפל שטמא. (237)

מידי ודאי, אין מועיל שום ספק בעולם. ולכן אין צריך לחלק בין לחם לבשר כדברי רבי זירא. כי כל ההכרח של רבי זירא לחלק ביניהם, משום שהוא סבר כהמקשה שמדורות העכו"ם אף הוא ודאי, כמו גרירת החולדה את החמץ. אך לדברי רבא החילוק בין מדורות העכו"ם לחמץ הוא פשוט, שזה ודאי וזה ספק. ולעולם לחם ובשר שוים הם ביחס לאכילת החולדה, שקרוב לודאי שהיא אוכלת ואינה משיירת מהם כלום.

ומקשה הגמרא על רבא מחבר שמת, שאנו רואים שספק מעולה יכול להוציא אף מידי ודאי, כי זה קרוב לודאי שהחבר עישר את הפירות מיד עם סילוק ידיו מן הגורן כדי שלא להעביר על המצוה.

ומתרצת הגמרא שבחבר הוא כעין ודאי ממש שאינו מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן. שזה חלק מהחברות, והוא מצווה ומוזהר על כך, לכן הוא מוציא אף מידי ודאי.

237. לפי רבנן, אף מת גוי מטמא באהל. ולפי רבי שמעון קברי גויים אינם מטמאים באהל, מפני שבטומאת אהל נאמר "אדם כי ימות באהל", וגויים אינם קרויים אדם, אך במגע ומשא הוא מודה שהגוי מטמא במתו. רש"י. ולפי זה, מדורות העכו"ם טמאים היינו מחשש שמא יגע או יסיט בנפל הקבור, תוס' יום טוב אהלות [יח ז]. וסיים שזה דוחק. הרש"ש מבאר שהחשש שמא יאהיל על הקבר עצמו, שזה נקרא מגע כמבואר בכמה מקומות.

אינה צריכה בדיקה, מפני שעורבים מצויים שם. ומתרץ רבי זירא, שיש חילוק בין בשר ללחם, שבלחם משיירת החולדה, ואילו בבשר אינה משיירת. ולפי האמור לעיל אין צריך לומר שכונת רבי זירא שבלחם ודאי היא משיירת. אלא רבי זירא בא להוציא מסברת המקשה שאכילת החולדה הוא דבר הרגיל להיות וראוי לסמוך עליו אף להוציא מן הודאי. שזה רק בבשר, שהחזיר והחולדה להוטיין אחריו הרבה, וחזקתן שהן אוכלין את כולו ואין משיירין ממנו כלום. אבל בלחם, אף שחזקה שהחולדה אוכלת ממנו, אך אין חזקתה לאכול את כולו, ואפשר שתשייר ממנו. וחזר הדבר להיות ספק רגיל שאינו יכול להוציא מידי ודאי, ואפילו בדבר שהוא מדרבנן. ורבא שאומר שהטעם שאין אומרים בחמץ שהחולדה אכלה את החמץ שגיררה, משום שאין ספק מוציא מידי ודאי. לא בא לחדש לנו שספק רגיל אינו מוציא מידי ודאי, שזה דבר ברור, אלא הוא בא להוסיף שאפילו אם ננקוט כדעת המקשה שאכילת החולדה בחמץ הוא ספק שקרוב לודאי, אף על פי כן אין הוא מוציא מידי ודאי, כי אפילו ספק מעולה אינו יכול להוציא מידי ודאי.

ומה שהביא המקשה ראייה ממדורות העכו"ם, אין זו ראייה. כי שם אין זה ודאי שיש שם נפל, אלא רק ספק, ולכן יכול להוציא הספק מידי ספק. ואף שברשות היחיד אנו מטמאים אפילו בספק ספיקא, על זה מועיל היתרון של הספק הזה של אכילת חולדה, שמאחר שהוא קרוב לודאי, הוא עדיף מספק ספיקא רגיל, והוא מועיל לטהר אפילו ברשות היחיד. אך להוציא

דומה לכאן. כי בשלמא התב, במדורות העכו"ם, יש להקל, כי אימור הוה אימור לא הוה, דהיינו, מצד אחד יש לומר שהיה כאן נפל, אבל מצד שני יש לומר, שמא לא היה פה כלל נפל. ולכן, במקום ששכיחה שם חולדה, אנו תולין לקולא, וגם אם תמצא לומר הוה שם נפל, אימור אכלתיה החולדה, כי די בספק אכילה כדי להוציא מידי ספק הימצאות נפל. (239)

אבל הכא, דודאי הוא שיש כאן חמץ, דהרי חזינא את החולדה דשקל, שהביאתו לכאן, מי יימר דאכלתיה? והרי אכילתה את החמץ אינה אלא ספק. ונמצא, כי הוי ספק, שמא נתבער החמץ, וודאי שהיה כאן חמץ. ואין ספק היתר מוציא את הבית מידי ודאי איסור!

ומקשינן: זכי בעלמא אין ספק מוציא מידי ודאי?!

והא תניא: חבר [הנאמן על המעשרות]

אינו צריך בדיקה מנפלים, כי גם אם היה שם קבר של נפל, כבר חטטו שם החזיר והחולדה, ואכלו את הנפל.

ואם כן, מדוע כאן בחמץ, לא נאמר גם כן, שאף על פי שראינו את החולדה כשהיא מביאה לכאן חמץ, מן הסתם כבר אכלה אותו, ואין צורך לבדוק שוב?!

ומתצינן: אמר רבי זירא: לא קשיא: הא דשנינו במסכת אהלות שאין לחשוש לנפל משום שודאי אכלתו החולדה, מדובר שם בנפלים, שהם בשר. ואילו הא, במשנתנו מדובר, בחמץ, שהוא לחם. ולכן, בבשר, שדרך החיה לאוכלו כולו, היא לא משיירא ממנו כלום, ולכן אין צריך לבדוק לאחריה. אבל בלחם, כיון שהיא משיירא ממנו, (238) צריך בדיקה, שמא השאירה מהחמץ.

אמר רבא: האי מאי?! מה היא בכלל הקושיא משם? הרי אפילו אם נאמר שדרך החולדה לשייר גם מהבשר, בכל זאת אין זה

באותו מדור. משנה אחרונה אהלות [יח ז]. ועוד כתב שם, שלכאורה יש כאן רוב וחזקה שלא לטמאות את מדורות העכו"ם. רוב נשים אינן מפילות, והעמד טהרות על חזקתן. ומדוע גזרו עליהם טומאה?

ואפשר שלא רצו חכמים שידור ישראל עם הגוי וילמד ממעשיו, לכן גזרו טומאה על דירתו. וכמו שאמרו לענין עירובין בתחילת פרק הדר. או כיון שאפשר לברר הדבר על ידי בדיקה, לכן החמירו חכמים.

239. היינו שלפעמים משיירת. ולכן אנו מחמירים בראינו שגיררה, חידושי הר"ן. וכן משמע בתוס' לקמן עמוד ב ד"ה בשלשה. שלפי רבי זירא הוא רק ספק שמא

לדעת תוס' בבבא מציעא [קיד ב] ד"ה מהו, טומאת מדורות העכו"ם הוא רק משום אהל המת, ומשנה זו אכן אינה לפי רבי שמעון.

ולדעת הרמב"ם הלכות טומאת מת [יא ז] עשו חכמים את מדורות העכו"ם כארץ העמים, שגם רבי שמעון מודה שגזרו עליהם שיטמאו אף באהל. ולכן גם מדורות העכו"ם מטמאים אף באהל לפי רבי שמעון. משנה למלך שם.

238. ואין חוששין שמא היתה מעוברת מקודם. כי עד כדי כך לא החמירו חכמים. שהרי כל הטומאה שגזרו על מדורות העכו"ם אינה אלא חומרא בעלמא כמו שכתבו התוספות בד"ה ואם שמאיכתי תיתי שנחשוש שקבור שם נפל. לכן לא החמירו רק בשיעור הזמן שהיתה יכולה להתעבר

טבל וספק מעשר. אלא ודאי טבל וודאי מעשר הוא. דודאי הוא שהחברים מעשרי מיד.

ובדרכי הנינא הוואה.

דאמר רבי הנינא הוואה: חזקה על חבר, שאין הוא מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן. (241)

ואיבעית אימא: לעולם אין זה ודאי שהחבר עישר את הפירות קודם שמת, אלא רק ספק. ובכל זאת מותר לאכול מהם מבלי לעשרן. כי ספק וספק הוא, איסור הטבל שעליהם אף הוא רק ספק. כי דלמא מעיקרא אימור דלא טבילי. שמא לא חל עליהם מעולם שם טבל. ואף שאנו רואים הפירות

שמת, והניח מגורה [גורן] מליאה פירות, ואפילו הן בני יומן, שניכר עליהם שרק היום "נתמרחו" [שנעשתה בהם גמר מלאכת הפירות, וכגון בתבואה, ש"גמר המלאכה" שלה הוא "מירוח הכרי", שמעמידים את הכרי, ומחליקים אותו], ונתחייבו במעשר, הרי הן בחזקת מתוקנין [מעושרים].

והא הכא, דודאי טבילי הני פירי, בודאי היה עליהם שם טבל, שהרי נגמרה מלאכתם, וגם ראו פני הבית [שכל "מגורה", בבית היא]. וספק מעושרין וספק לא מעושרין, שהרי אין זה ודאי שהחבר עישרן. ואפילו הכי קאתי ספק, שמא עישרם החבר, ומוציא את הפירות הללו מידי ודאי טבל! (240)

ומתריצין: התב, בחבר שמת, אינו ודאי

משיירא.

אך בעל המאור מפרש שלפי רבי זירא, ודאי משיירת בלחם.

240. הקשו תוס': הרי מדורות העכו"ם הן רשות היחיד, וספק טומאה ברשות היחיד לעולם טמא, ואפילו בספק ספיקא?

ותירצו שאחד מן הספיקות כאן, הוא ספק רחוק. כי מדוע נחשוש שיש שם נפל בדירת הגוי. ובספק רחוק אנו מקילים בספק ספיקא אפילו ברשות היחיד.

עוד תירצו, שהספק השני, שמא אכלתו החולדה, הוא עדיף משאר ספיקות. לפי שהוא קרב לודאי שכן הוא. וראיה לכך שהרי הגמרא מקשה שאפילו בחמץ שהוא רק ספק אחד, שמא אכלה החולדה את החמץ, יבא הספק ויוציא מידי ודאי. ולכן סובר רבא שעל כל פנים בספק ספיקא, ודאי שיועיל לטהר אפילו ברשות היחיד. תוס' ד"ה ואם.

ובחידושי הר"ן כתב, שזו אכן סברת רבי

זירא שבבשר ודאי לא משיירא. כי מספק לבד לא היינו יכולים לטהר למרות שהוא ספק ספיקא, כיון שהוא רשות היחיד שספיקו טמא לעולם.

עוד כתב שהטעם של רבי זירא, משום שמדורות העכו"ם הוא כאילו ודאי יש שם נפל, ולכן דוקא משום שודאי אינה משיירת בבשר, טיהרו במקום שחולדה מצויה.

241. רש"י מוסיף, משום שרוב החברים מעשרים מיד קודם שיוציאו את הפירות מתחת ידם.

והקשה בקובץ שיעורים: אם כן אין זה ספק כלל כיון שיש רוב להקל, ופשיטא שמותר, ויש לדון רק מצד חיישינן למיעוטא, והרי הגמרא לא דנה כאן מצד זה?

וראה לעיל בהערה ביאור רבינו דוד בסוגיא. ואפשר זו גם כונת רש"י שהוא ספק הרגיל להיות שחבר יעשר לפני שהוא מוציא מתחת ידו, ולכן שואלת הגמרא שספק כזה יוציא מידי

"ממורחת" [שנגמרה מלאכתה] דרך פתח הבית בדוקא. ותבואה זו, בשעה שונכנסה בפתח הבית, עדיין לא היתה ממורחת, ולכן לא חל עליה שם טבל.⁽²⁴³⁾ ולאחר מכן, כאשר מירחה וגמר את מלאכתה, כבר היתה בתוך הבית, ולא ראתה שוב את פתח הבית.⁽²⁴⁴⁾

וכל זה מדאורייתא, אך מדרבנן אסור לאכול אף מתבואה שלא נגמר מלאכתה אכילת קבע. אבל להאכיל לבהמה, לא גזרו חכמים, ומותר להאכילה ללא הגבלה. ואם כן, הוא מרויח מכך שהכניסה במוץ שלה כדי שתהא בהמתו אוכלת מהתבואה לאחר מירות ופטורה מן המעשר!⁽²⁴⁵⁾ ⁽²⁴⁶⁾

שהם ממורחים והם בתוך הבית, אף על פי כן יתכן שהחבר עשה כרבי אושעיא, דהיינו, שהכניס את התבואה לבית כשהיא עדיין במוץ שלה, ולא נתחייבה במעשר. וכיון שאיסור הטבל הוא רק ספק, די בספק מעשר של החבר כדי להוציא מידי ספק טבל.⁽²⁴²⁾

דאמר רבי אושעיא: מערים אדם על תבואתו, ומכניסה לביתו כשהיא במוץ שלה. ואחר כך הוא דש וממרח אותה בתוך הבית. ובאופן כזה לא חל עליה שם טבל. כי חובת הפרשת תרומות ומעשרות חלה רק על ידי "ראיית פני הבית" של תבואה שנגמרה מלאכתה. דהיינו, שתיכנס התבואה כשהיא

ודאי.

242. הואיל והפירות הם שלו, מוטל עליו החיוב לעשרם, כדי שלא יכשלו בהם אנשים, ונמצא עובר על לפני עור לא תתן מכשול. רש"י בעירובין [לב א] ד"ה מתחת.

243. הקשה תוס' רי"ד: אם כן אפילו עם הארץ שהניח פירות יהא מותר לאכלם, דהוי ספק וספק. ספק שמא עישרן, שהרי רוב עמי הארץ מעשרין, וספק שמא עשה כרבי אושעיא?

[לפי רש"י שמובא לקמן, שגם לפי תירוך זה צריך לומר "חזקה על חבר", כדי להוציא מידי איסור טבל דרבנן, לא קשה כלום].

ותירץ, שעם הארץ, הואיל והוא חשוד שלא לעשר, אין להסתפק שמא עשה כרבי אושעיא, שהרי טורח גדול הוא להכניס את התבואה לבית עם המוץ שלה.

244. כך מפרש רש"י שראיית פני הבית אינה קובעת לטבל קודם גמר מלאכה.

אך הר"ש במעשרות [א ה] מפרש שאין הטעם משום קודם גמר מלאכה, אלא משום

שהתבואה מכוסה במוץ ואין הגרעין רואה את הפתח בשעת כניסתו לבית. אבל בפירות שאין להם מוץ שמכסה עליהם, או שהסיר את המוץ לפני כניסתן לבית, חל בהם ראיית פני הבית אף קודם גמר מלאכתן.

245. ואפילו אם יוציאנה ויכניסנה שוב, לא תתחייב בראית פני הבית השניה, כי אין כניסה אחר כניסה. רמב"ן בבא מציעא [פח ב]. וראה להלן בהערה.

הקשה החזון איש: איך יתכן שהחבר עשה הערמה כדי ליפטר ממעשר, הרי הגמרא אומרת במנחות [סז ב] על העצה של רבי אושעיא ש"זילא ביה מילתא" לעשות כן?

ותירץ שהחבר נתכוין לעשר לאחר מכן, שהרי ההערמה אינה מועילה לפטור מאכילת קבע.

או שהיה דעתו להאכיל ממנה רק לבהמה, ובאופן כזה אין בכך איסור, כי אינו חייב להביא עצמו לידי חיוב באכילת בהמה. מעשרות [ג ז]. גם מהר"ם חלאווה הקשה כן מהגמרא ברכות [לה ב] חסידים הראשונים היו מכניסים

ובא כהן [מבני הבית, או שהיה קרוב ט-ב משפחה], ועמד על שפת הבור, והציין בו בבור, לידע אם הנפל זכר הוא, אם נקבה היא, כדי שאמו תדע כמה ימי טומאה וטהרה של לידה עליה לנהוג. (247)

ושוב מקשינן: וכי אין ספק מוציא מידי ודאי!?

והתניא: אמר רבי יהודה: מעשה בשפחתו של מציק אחד [אדם אלים, וישראל היה] ברימון [שם מקום], שהטילה נפל לבור.

לישראל ליהנות את עיקר הנאתה דהיינו הדלקה, והוא הדין כל הנאה של כילוי. ושוב חוזרים ולמדים תרומה טהורה מתרומה טמאה שאף היא תיאסר לישראל בהנאה של כילוי.

247. התוס' יישבו בדרך אחרת, שבאיסור דרבנן, אכן, ספק מוציא ודאי. וכאן בחמץ שהספק אינו מוציא מידי ודאי, מדובר כשבעל הבית לא ביטל את החמץ, והוי הבדיקה חיוב מדאורייתא.

עוד תירצו, שגם בחבר שמת מותר לאכול רק אכילת ארעי מהפירות שהניח. ומה שהברייתא אומרת "הרי הן בחזקת מתוקנין" היינו בפירות כאלו שאינן ראויין אלא לאכילת בהמה, שמותר להאכילם אפילו אכילת קבע קודם גמר מלאכה. תוס' ד"ה כדי.

ובמנחות הביאו התוספות בשם רבי אפרים, שרבי אושעיא פוטר לגמרי אפילו באכילת קבע. ומה שנקט "כדי שתהא בהמתו אוכלת", היינו שכך אומר בעל הבית, שלצורך בהמתו הוא מכניסה במוץ שלה, לפי שהוא מתבייש לומר שכונתו להערים ולפטור ממעשר.

ואף שאכילת קבע אסורה אפילו קודם ראיית פני הבית, זה רק משום שאפשר שיבא לידי חיוב כשיראה אחר כך פני הבית. אבל כאן שהתבואה כבר ראתה פני הבית בפטור, ושוב לא יועיל אף אם תראה שוב פני הבית, מותר אפילו אכילת קבע. תוס' ד"ה כדי, מנחות [סז ב].

השפת אמת מתרץ קושיית רש"י והתוספות, שכל הטעם שאסרו חכמים לאכול קבע קודם מירוח וראיית פני הבית הוא משום גזל השבט,

פירותיהן דרך טרקסמון כדי לחייבן במעשר, דורות האחרונים מכניסים פירותיהן דרך גגות וחצרות כדי לפטרן מן המעשר? וראה שם מה שתירך.

246. אך טבל גמור אסור ליתן לאכול לבהמה. ואף שטבל אינו אסור בהנאה, מכל מקום "הנאה של כילוי" [שהדבר מתכלה תוך כדי הנאה] אסורה בטבל. והאכלת הבהמה היא הנאה של כילוי.

והטעם לכך, משום שבגמרא בשבת מבואר שאסור להדליק בשמן של טבל טמא. כי התורה הקישה תרומה טמאה לתרומה טהורה, שכמו בתרומה טהורה אסור ליהנות ממנה את עיקר הנאתה, דהיינו אכילה, קודם הפרשת תרומה, כך תרומה טמאה אסור ליהנות את עיקר הנאתה, דהיינו הדלקה, קודם שהופרשה התרומה ועודה טבל. ולמדנו מכך שאסור להדליק בטבל טמא והוא הדין כל הנאה של כילוי.

אם כן אפשר לחזור וללמוד באותו היקש, תרומה טהורה מטמאה, שכמו תרומה טמאה אסורה בהדלקה קודם שהורמה התרומה. כך גם תרומה טהורה מותרת בהדלקה רק לאחר הפרשת התרומה, ולא בעודה טבל.

נמצינו למדים שכל טבל אסור בהדלקה, וכן כל הנאה של כילוי. תוס' ד"ה כדי.

עוד הוסיפו ההתוספות, שבהיקש זה אנו למדים את הדין שאסור לישראל ליתן לבהמתו כרשיני תרומה, למרות שתרומה אינה אסורה בהנאה. שכמו שאסור לישראל ליהנות מתרומה טהורה את עיקר הנאתה, כך תרומה טמאה אסור